

ספר בני יששכר

עם ביאור משולב

לשבתות ומועדים וחדשי השנה

דרושים נפלאים, מדבש מתוקים, שבעתים מזוקקים, נובעים ממקור נאמן ונוזלים מן לבנון, רב רבנו, הגאון החסיד האמתי, קדוש ה' בוצינא דנהורא אספקליא המהירה, רבן ומאורן של ישראל, לו דומיה תהילה, קדוש יאמר לו

מוהר"ר **צבי אלימלך** זצלה"ה

אב"ד מכמה קהלות ומנו"כ בק"ק **דינוב**

הוא הגבר הקים עול התורה הרביץ תלמידים הרבה אשר התאספו חדשים לבקרים לקחת מוסריו ולשמוע אמריו כי נעמו, דרוש דרש כמין חומר, אסף כל מאמרים הקדושים מש"ס ומדרש זוה"ק השייכים **לחודש ושבט ומועד**, וצרפם בכור הבחינה לגלות מסתריהם ע"פ פרד"ס בדרך נפלא מאד, וחקקם על לוח בלשון צח למען יתענג כל קורא בו זי"ע. (נוסח דפו"ר)

מאמרי חודשי אייר סיון תמוז אב

מהדורה חדשה מאירת עינים, מפוארת ומתוקנת מוגהת בהגהה מדויקת בתוספת פיסוק פתיחת ראשי תיבות, חלוקה לקטעים, מבוארת בביאור משולב בתוך דבריו הק' תוספת מאות כותרות משנה, אלפי מראי מקומות מפורטים לספרי חז"ל ראשונים ואחרונים

יו"ל בעזה"י על ידי

ממלכת התורה "עוז והדר"

שנת תשפ"ה לפ"ק

מהדורת בראי

יוצא לאור בעז"ה על ידי ממלכת התורה "עוז והדר"
בנשיאות הגאון הצדיק רבי יהושע לייפער שליט"א
אב"ד דק"ק 'באר משה' מאנסי
נשיא ממלכת התורה

ראש בית המדרש ועורך ראשי
הרב מנחם מנדל פומרנץ

עורך אחראי
הרב אהרן פיישר

אחראי מערכת
הרב צבי כהן
הרב משה מוזסון

עורכים ומבקרים

הרב חיים יהודה ליבוביץ	הרב מרדכי צבי אורנבך
הרב יעקב ליברמן	הרב מנחם ברקוביץ
הרב חיים מאיר קינד	הרב מנדל גפנר
הרב יהודה קלינבסקי	הרב משה הוניגסברג
הרב שלום שארף	הרב שמעון וקשטוק
הרב יוסף חיים שבתאי	הרב שמואל דוד טאבק

סדר ועימוד
הרב שמואל סאמעט

©

כל הזכויות שמורות
לממלכת התורה "עוז והדר"
Rabbi Y. Leifer
8 Truman Ave.
New square N.Y. 10977

היות ומושקע במהדורה חדשה מפוארת זו הון רב ויגיעה רבה, לכן ע"פ דין תורה ולהבדיל עפ"י הזכויות בכל המדינות אנו אוסרים בכל תוקף כל הדפסה וצילום והעתקה כולל העתקה חלקית מספר זה, וכן אין לתרגם או לאכסן במחשב או לקלוט בכל דרך שהיא כל חלק שהוא מהספר, וכן אין לעשות כל שימוש מסחרי בחומר הנדפס, בביאורים במקורות ובכל ההוספות. ואין הספר נמכר אלא על מנת שלא יעשה בו שימוש שלא כדין. ושארית ישראל לא יעשו עולה.

הארות והערות יתקבלו בברכה
ת.ד. 9359 בית שמש
פקס: 03-5423180
דוא"ל: office@oz-vehadar.com
להקדשות והנצחות:
1-845-4069099
oiz@oizusa.com

נדפס בארץ ישראל
על נייר חו"ל שאין בו חשש חילול שבת
Printed in E. ISRAEL

הפצה והזמנות
'היכלי תורה'
בארץ ישראל: טל. 02-9924603 פקס. 03-5435884
בארה"ב: (718) 437-3514 fax. (718) 437-0054 tel.
באירופה: 44-191-430-0555 fax. 191-430-0333-44 tel.

מאמרי חודש אייר

מאמר א

מהות החודש

צו ידוצר הצירוף של הוי"ה השולט צמוד הזה, וסגולת החודש וכל הזמנים
אשר צוה החודש.

א צירוף הוי"ה השולט צמוד הזה יה"ה, יולא מפסוק צראשי תיבות יתהלל המתהלל השכל וידוע' (ירמיה ט כג), וכאשר תצונן צדצרי מרן האריו"ל (פע"ס שער התפילין פ"ט) צמוד תפילין דרש"י ותפילין דרצינו מס, הנה תפילין דרש"י הוא הוי"ה כפשוטה, המאירה צמודש ניסן,

ביאורי החסידות

תם (שם ד"ה והקורא) פרשת 'והיה אם שמוע' קודמת ל'שמע', והסדר הוא 'קדש', 'והיה כי יביאר', 'והיה אם שמוע', 'שמע'. להלכה נפסק (שו"ע א"ח ס"ו לד ס"ב) שירא שמיום יצא ידי חובת שניהם, ויניח שני זוגות תפילין, אחד כשיטת רש"י ואחד כשיטת רבינו תם.

תפילין דרש"י הם צירוף יהו"ה'

ובאשר לתבונתו בדרברי מרן האריו"ל (פע"ח שער התפילין פ"ט) אשר דיבר בסוד תפילין דרש"י ותפילין דרצנו תם, שנחלקו בענין סדר הפרשיות בתפילין, וכתב כי שניהם אמת ויש להניח את שניהם. וביאר זאת על פי הכתוב בתיקוני זוהר (הקדמה ט): שארבע פרשיות שבתפילין הן כנגד ארבע אותיות שם הוי"ה, פרשת 'קדש' היא כנגד האות ה', פרשת 'והיה כי יביאר' היא כנגד האות ה' הראשונה, פרשת 'שמע' היא כנגד האות ו' ופרשת 'והיה אם שמוע' היא כנגד האות ה' האחרונה. והנה תפילין דרש"י שבהם הפרשיות הן כסדר אותיות השם, אזי הוא כנגד שם הוי"ה בפשוטה, דהיינו יהו"ה, שצירוף זה של השם הוא הצירוף וההארה המאירה בחדש ניסן, והוא

מהות החדש

בו ידבר על הצירוף של הוי"ה השולט בחדש הזה, וסגולת החדש, וכל הזמנים אשר בזה החדש.

צירופי אותיות השם

בשם הוי"ה ישנם שנים עשר צירופים, דהיינו שנים עשר אופנים בסדר אותיות השם, ובכל חודש מחודשי השנה מאיר ושולט צירוף אחד משנים עשר הצירופים, השייך לאותו החודש.^א

הצירוף השולט בחודש אייר

א צירוף שם הוי"ה השולט ומאיר בחדש הזה - אייר, הוא יהה"ו, אשר יוצא מפסוק זה בראשי תיבות, 'יתהלל המתהלל והמתהלל ה' השם ה' השם ה' השם ה' (ירמיה ט כג).^ב

מחלוקת רש"י ורבינו תם בסדר פרשיות התפילין

נחלקו רש"י ורבינו תם בסדר הנחת פרשיות התפילין בתוך הבתים (משמאלו של המניח לימינו^ג). לדעת רש"י (מנחות לד: ד"ה והקורא), סדר הנחת הפרשיות הוא כסדר כתיבתן בתורה, דהיינו פרשת 'קדש' (שמות יג א-ג), 'והיה כי יביאר' (שם פסוקים יא-טו), 'שמע' (דברים ו ט-ט), 'והיה אם שמוע' (שם יא יג-כא). ואילו לדעת רבינו

מקורות וצינונים

העיתים בכל חודש, כפי השתנות הצירוף של שם הוי"ה מתהווה הויה חדשה.

ג. ראה משנת חסידים (מסכת אייר וסיון פ"א מ"א) שכתב: חודש אייר הוא אוזן ימין דרחל, והוי"ה השולטת בה היא הצירוף השני של הי"ב צירופיה היוצא מראשי תיבות 'יתהלל המתהלל ה' השכל וידוע', לפיכך הוא נקוד בניקוד ראשי תיבות אלו. וצריך לכוונן בחתימת ברכה רביעית דמוסף דראש חודש זה, ע"כ. וכן הוא בסידור האר"י (לרבי שבת, מוסף לר"ח ברכת אלהיו) ובקהלת יעקב (עין אייר).

ג. כמבואר בגמרא (מנחות לד:).

א. ידוע מספרי המקובלים (ראה תיקוני זוהר הקדמה ט: וריקאנטי פרשת תצוה ד"ה ועשית בגדי). וזה לשון הפרי עץ חיים (שער ראש חודש פ"א): ונדוע ששם הוי"ה מהוה כל היות, ואין לך דבר שבעולם שלא יהיה לו אור מצד שם זה, וכל אחד לפי מעלתו, ובלתן אין קיום כלל. וידוע שבשם זה יש י"ב צירופים, והם מתחלקים ל"ב חדשי שנה. עוד כתב רבינו במאמרי ראש חודש (מאמר א אות ד): חדש בגימטריא ש"ב. הנה ישנם י"ב צירופי הוי"ה ובכל חדש מאיר צירוף אחד, הנה י"ב חדשים י"ב צירופי הוי"ה, י"ב פעמים הוי"ה בגימטריא ש"ב מנין 'חדש', לשון חידוש שמתחדשים

היוצא מפסוק 'שמחו השמים ותגל הארץ' (תהלים לו יב), ותפילין דרבינו תם הם צסוד לירוף יהה"ו, היוצא מפסוק 'יתהלל המתהלל השכל וידוע'. וכתב האר"ל (שער רוח הקודש ט): שהתפילין הללו הנה מסוגלים מאד להשגת חכמה נראה לי כי הנה צסוד המוחין דאבא חכמה, על כן הירוף הזה נרמו צפסוק הג"ל 'השכל וידוע', כאשר תצונן כל זה תצין כי גם החודש הזה אשר מאיר צו הירוף הג"ל מסוגל להשגה:

ביאורי החסידות

של רבינו תם, הנה צסוד המוחין דאבא שהוא מדת ההקב"ה (וזהו קדושים רעיא מהימנא פב.), כדברי האר"ל (פרי עץ חיים שער התפילין פ"ט), ועל כן הירוף הנה שהם מכוונים כנגדו - צירוף 'יהה"ו', נרמו צפסוק הג"ל 'השכל וידוע' הרמו לחכמה, לפי שהתפילין הללו צסוד המוחין דאבא - חכמה, ופאשר תתבונן בפ"ל זה ותראה כי הירוף יהה"ו הוא מסוגל להשגת החכמה, אזי תבין כי גם החדש הנה - חודש אייר, אשר מאיר בו הירוף הג"ל - צירוף יהה"ו, הוא חודש אשר מסוגל להשגה בחכמה:

בריאת העולם היתה על ידי כ"ב האותיות

בשלוש בחינותיהם

מבואר בספר יצירה (פ"ג-פ"ו), שהקדוש ברוך הוא ברא את העולם בכ"ב אותיות התורה. וכ"כ האותיות מחולקות לשלש בחינות,

מקורות וציונים

ה. ובביאור ענין האותיות והשתלשלותם ואיך הם מחיים ומהוים את העולם, כתב בספר התניא (שער היחוד והאמונה פ"א): כתיב (תהלים קיט פט) 'לעולם ה' דברך נצב בשמים', ופירש הבעל שם טוב ז"ל כי 'דברך' שאמרת (בראשית א ו) 'יהי רקיע בתוך המים' וגו', תיבות ואותיות אלו נצבות ועומדות לעולם בתוך רקיע השמים, ומלובשות בתוך כל הרקיעים לעולם להחיותם, כדכתיב (ישעיה מ ח) 'ודבר אלהינו יקום לעולם', 'ודבריו חיים וקיימים לעד' וכו' (ברכת אמת ויצב). כי אילו היו האותיות מסתלקות כרגע חס ושלום וחוזרות למקורן, היו כל השמים אין ואפס ממש והיו כלא היו כלל, וכמו קודם מאמר 'יהי רקיע' וכו' ממש. וכן בכל הברואים שבכל העולמות עליונים ותחתונים, ואפילו ארץ הלזו הגשמית ובחינת דומם ממש, אילו היו מסתלקות ממנה כרגע חס ושלום האותיות מעשרה מאמרות שבהן נבראת הארץ בששת ימי בראשית (אבות פ"ה מ"א), היתה חוזרת לאין ואפס ממש, כמו לפני ששת ימי בראשית ממש. וזהו שכתב האר"ל ז"ל (עץ חיים שער לט דרוש ג ועוד), שגם בדומם ממש כמו אבנים ועפר ומים, יש בחינת נפש חיות רוחנית, דהיינו בחינת התלבשות אותיות הדבור מעשרה מאמרות המחיות ומהוות את הדומם, להיות יש מאין ואפס שלפני ששת ימי בראשית. ואף שלא הוזכר שם אבן בעשרה מאמרות שבתורה, אף על פי כן נמשך חיות לאבן על ידי צירופים וחילופי אותיות המתגלגלות בר"א שערים פנים ואחור כמו שכתוב בספר יצירה (פ"ב), עד שמשתלשל מעשרה מאמרות ונמשך מהן צירוף שם אבן, והוא חיותו של האבן. וכן בכל הנבראים שבעולם, השמות שנקראים בהם בלשון הקודש, הן הן אותיות הדבור המשתלשלות ממדרגה למדרגה מעשרה מאמרות שבתורה על ידי חילופים ותמורות האותיות בר"א שערים, עד שמגיעות ומתלבשות באותו נברא

הצירוף היוצא מפסוק 'ישמחו השמים ותגל הארץ' (תהלים צו יא).⁷

תפילין דרבנו תם הם צירוף 'יהה"ו', והם מסוגלים להשגת החכמה

ותפילין דרבנו תם אשר בהם קודמת פרשת 'והיה אם שמוע' לפרשת 'שמעו' הם צסוד צירוף יהה"ו, היוצא מפסוק 'יתהלל המתהלל השכל וידוע', וכתב האר"ל (שער רוח הקודש ט): שהתפילין הנה צסוד פרשיותיהם כשית רבינו תם, אשר מכוונים כנגד הצירוף 'יהה"ו', הנה מסוגלים מאד להשגת חכמה, לפי שהצירוף ההוא יוצא מן התיבות 'יתהלל המתהלל השכל וידוע', שהוא ענין החכמה. ונראה לי כי התפילין הללו

ה. משנת חסידים (מסכת ניסן פ"א מ"א), וראה מה שכתב רבינו במאמרי חודש ניסן (מאמר א אות א).

ה. זה לשונו שם: גם צריך לזהר להניח בכל יום תפילין כסדר רבינו תם, שהם סוד צירוף שם יהה"ו כמבואר במקומו, ושם זה יוצא מראשי תיבות פסוק 'יתהלל המתהלל השכל וידוע' כנזכר בהקדמת התיקונים (ט), ולכן הנחת אלו התפילין מועיל מאד אל ההשגה והשכל והידיעה. ע"כ. וכן הוא בשער היחודים (פ"ה): גם היות האדם מניח תפילין דרבינו תם שהם צסוד יהה"ו היוצא מראשי תיבות 'יתהלל המתהלל השכל וידוע' הנזכר בתיקונים (שם), ולכן מועיל מאד להשכיל ולדעת והשגה. וכן הוא בשער הגלגולים (הקדמה לח): גם אמר לי, שאזהר מאד לשים תמיד תפילין כסדר רבינו תם, שהם סוד צירוף שם יהה"ו, היוצא מראשי תיבות 'יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי' וכו', ולכן הנחת אלו התפילין מועיל מאד אל ההשגה ואל ההשכל והידיעה.

ו. זה לשונו: והענין, כי הנה נתבאר אצלנו כי יש מוחין לרישא דעיר אנפין מסטרא דאמא ומסטרא דאבא, והנה ממוחין דאמא יוצאין התפילין של סברת רש"י, וממוחין דאבא יוצאין התפילין של סברת רבינו תם, ובוה לא פליגי, וצריך להניח ב' זוגות ביחד, כשתי הסברות שלהם, ע"כ. וכן הוא בשער הכוונות (דרושי תפילין דרוש ו).

ז. כתב רבינו בהוספות מהרצ"א (אות פו ע"ב): צריך שיהיה עוסק בתורה מעוטף בטלית ותפילין, ע"כ. בפרי עץ חיים ובסידור כתב, שיעסוק בתורה בתפילין דרבינו תם כי הם מוסיפים חכמה והשגה באדם, ידוע סוד התפילין דרבינו תם כי הם גבוהים יותר ויותר נעלמים מתפילין דרש"י, ובכל פעם שיוזכר בתפילין ינתן לימודו נראה לכון השם הוי"ה הצירוף של הפרשיות דתפילין דרבינו תם היוצא מראשי תיבות הפסוק 'יתהלל המתהלל השכל וידוע', אזי יתוסף לו על ידי זה דעת והשכל.

ב בספר יצירה (פ"ה מ"ט) המליך אות ו' צהרהור, צהס שור צעולם, ואייר צשנה, וכוליא ימנית וקשר לו כתר, וזירפן זה צזה, וזר

ביאורי החסידות

שתי הידיים, שתי הרגליים, שתי הכליות, כבד, מרה, טחול, המסס, קורקבן וקיבה.

סדר הבריאה והיצירה

וכן היה סדר הבריאה והיצירה על ידי האותיות: לקח הקדוש ברוך הוא אות אחת והמליך אותה על שאר האותיות מאותה הבחינה - היינו שנתן לה כח לעמוד בראש שאר האותיות, והוציא את הכח הזה אל הפועל ביצירת אחת מתכונות העולם, כדוגמת השינה, הרוגז וכדומה. כך על ידי כל אות נבראה בריאה בעולם. ועל דרך זה גם בשנה ובנפש.

בריאת ההרהור שהוא במח שייד לחודש אייר,

המסוגל להשכלה וידיעה

ב בספר יצירה (פ"ה מ"ב) כתוב, **המליך** ונתן הקדוש ברוך הוא כח לאות ו' על פני שאר האותיות הפשוטות שהם בבחינה שלה, והוציא את הכח הזה אל הפועל בתכונות ההרהור, וקשר לו פתח בראשו, ובוה המליך אותה על שאר האותיות, ויצרן - את כל האותיות הפשוטות שהם הו"ח ט"ל"ן סעצ"ק זה פנה כשהאות ו' בראשם, וצר - יצר וברא בהם על ידי הצירוף הזה, את מזל שור בעולם, ואייר בשנה, וכו' ויצר ימנית בנפש בחלוקה לזכר ונקבה, עד כאן". ועל פי הדברים הנ"ל יש לכאר,

מקורות וציונים

כיון שעל פי כללי הדקדוק יש גם בר' שינוי בין דרך הגיית דגושה לרפה, נחשבת גם היא לאות כפולה. יג. ראה מה שכתב בפירוש ספר יצירה המיוחס להראב"ד (פ"ג מ"ח): וצריך אתה לדעת שכל הנמצאות נמצאו זכר ונקבה. לפי שכתר עליון ובת זוגו שהיא עטרת, הם מקור לכל הנמצאים, בהכרח יתפעל מסיבת רוח הזכר, זכר. ומסיבת רוח נקבה, נקבה. וכן מיים, יש מהם זכרים והם מיים עליונים, ותחתונים נקבות, ועיין בבראשית רבה (יג יג) ובמסכת תענית (ירושלמי פ"א ה"ג). וכן האש, יש ממנה זכר והיא אש עליונה, ויש ממנה נקבה והיא אש שלמטה. וזהו סוד שפעמים אנו מוצאים אש בלשון המקרא זכר (ירמיה מג יב, שם מח מה, תהלים קד ד), ופעמים בלשון נקבה (ברוב המקרא), וכן רוח, וכן מיים. וכן יש שמים זכרים ויש מהם נקבות. וכן בכוכבים ובמזלות, וכן יש ארץ נקבה ויש ארץ זכר. וכן יש רוח זכר ורוח נקבה וכו', וכבר ידעת כי המזלות ו' זכרים, ו' נקבות, והוא הדין ברוחות. וכן יש שנה זכר ונקבה לפי הכוכבים והמזלות, וכן זכר בנפש ונקבה בנפש, וכן בדומם ובצומח וחי ומדבר וכו'.

יד. **בביאור הענין**, ראה בספר קול בוכים (איכה ד טז) שכתב: ואתה דע לך, כי כמו שיש לגוף רמ"ח אברים, כמו כן יש לנשמה רמ"ח אברים. ואין מי שיקשר אותם אברי הנשמה כי אם כ"ב אותיות, כמו שהגידים הם לקשר רמ"ח איברי הגוף, כמו כן האותיות מקשרות רמ"ח איברי הנשמה. ולהבין זה באר היטב, צריך אתה לדעת כי מציאות בנין האדם ותכונות נעשה על ידי כ"ב אותיות כמבואר בספר יצירה וכו', והמליך אות ב' וקשר לו כתר בראשו וברא שבתאי בעולם ויום שבת בשנה ונחיר ימין בנפש וכו'. המליך אות ג' וקשר לו כתר וצירפן זה עם זה וצר

בחינה אחת היא אמות, והן אותיות אמ"ש² שמהן נוצרו יסודות העולם רוח מיים ואש, בחינה שניה היא שבע האותיות הכפולות, שהם בג"ד כפר"ת א', ובחינה שלישית היא י"ב האותיות הפשוטות, שהם הו"ח ט"ל"ן סעצ"ק². ומכ"ב האותיות השתלשלו כל העולמות והנבראים.

פרטי שלוש הבחינות 'עולם, שנה ונפש' נבראו

על ידי שלוש הבחינות של כ"ב האותיות

שורש בריאת העולם מחולק גם הוא לשלוש בחינות, והן עולם, שנה ונפש. פרטי כל אחת מבחינות אלו נבראו משלוש הבחינות שבאותיות - אמות, כפולות ופשוטות, בחלוקת כל הנבראים לזכר ונקבה³. וזהו סדרם: בעולם - על ידי בחינת הג' אמות נבראו האויר מיסוד הרוח, הארץ מיסוד המים, והשמים מיסוד האש. על ידי בחינת הו' כפולות נבראו שבעת כוכבי הלכת. ועל ידי ה"ב פשוטות נבראו י"ב המזלות. בשנה - על ידי ג' האמות נבראו ימות החום שהם הקיץ, מיסוד האש, ימות הקור שהם החורף, מיסוד המים, וימות הרויה שהם הסתיו והאביב, מיסוד הרוח. על ידי בחינת הו' כפולות נבראו שבעת ימי השבוע. ועל ידי י"ב הפשוטות נבראו י"ב חודשי השנה. בנפש - על ידי בחינת ג' האמות נבראו הראש מיסוד האש, הבטן מיסוד המים, והגויה מיסוד הרוח. על ידי הו' כפולות נבראו שבעת הנקבים שבאדם, שהם שתי עיניים, שתי אוזניים, שני נחירי החוטם, והפה. ועל ידי ה"ב פשוטות נבראו י"ב האיברים המנהיגים את גוף האדם, שהם

להחיותו, לפי שאין פרטי הנבראים יכולים לקבל חיותם מעשרה מאמרות עצמן שבתורה, שהחיות הנמשך מהן עצמן גדול מאד מבחינת הנבראים פרטיים, ואין כח בהם לקבל חיות אלא על ידי שיווד החיות ומשתלשל ממדרגה למדרגה פחותה ממנה על ידי חילופים ותמורות האותיות וגימטריאות, שהן חשבון האותיות, עד שיוכל להתמצם ולהתלבש ולהתהוות ממנו נברא פרטי. וזה שמו אשר יקראו לו בלשון הקודש הוא כלי לחיות המצומצם באותיות שם זה, שנשתלשל מעשרה מאמרות שבתורה שיש בהם כח וחיות לברוא יש מאין ולהחיותו לעולם, דאורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד (זוהר אחי עג).

ט. **'אמות'** מלשון אימהות, וכוללות את האות א' שהיא הראשונה שבאותיות, האות מ' שהיא האמצעית, והאות ש' שהיא האחרונה. ועל אף שהאות ת' היא האות האחרונה בסדר האל"ף ב"ת, כיון שהאות ת' שייכת לבחינת האותיות הכפולות וכפי שיבואר להלן, נמנתה האות ש' כאות האחרונה.

י. **ונרמזו באותיות אמ"ש - אויר, מיים, אש** (רס"ג וראב"ד). והיסוד הרביעי שהוא יסוד העפר לא נמנה עמם, כי אין העפר מן האמות, אלא הוא מתולדות המים (ספר יצירה פ"ג מ"א), בשיתוף עם האש והרוח (ראב"ד, רמ"ק, הר"מ בוטריל).

יא. **ונקראו כפולות כי בכל אחת מהן יש דגושה ורפה** (גם בר', וכפי שיבואר להלן בהערה).

יב. **ואף על פי שגם האות ה' מקבלת דגש והופכת למפיק ה', וכן האות ו' ואותיות נוספות מקבלות דגש, מכל מקום דרך הגייתן לא משתנה ולכן הן נחשבות כפשוטות.** ואף שגם באות ו' איננו בקיאים להבדיל בין ר' דגושה לר' רפיה, מכל מקום

ג כיון שהצירוף הנ"ל המאיר צדק אייר הוא נצחן ומנוסה צחכמת יתהלל המתהלל השכל וידוע, והוא מסוגל להשכלה וידעה כענין תפילין דרבינו חס, על כן שייך לחודש הזה צריאת ההרהור שהוא צמות ההשכלה, ועיין מה שכתבתי עוד במאמר צ' פסח שני ענין ו' מוסיף על ענין ראשון, וצענין הרהור כדבור דמי:

ביאורי החסידות

שחודש ניסן נברא על ידי האות ה', ויצא כח האות ה' אל הפועל בתכונת השיחה והדיבור, וחודש אייר נברא על ידי האות ו' שכוחה יצא אל הפועל בתכונת ההרהור, וזהו שאמרו הרהור כדיבור דמי, שדין פסח שהוא בבחינת דיבור (פה-סח) השייך בחודש ניסן שהוא גם כן בבחינת דיבור, מתקיים גם בחודש אייר שהוא בבחינת הרהור:

חודש אייר מסוגל לרפואה כיון שבו החל לירד המן שהיה מתעכל ונבלע באיברים

ג חודש אייר הוא חודש שנבקח ומנסה בקבכת הרפואה שהוא מסוגל לרפואה, להריק ולנקות את האצטומכא - המעיים מן העפושים והחלשות הפכה¹⁰. ונראה לי לכאר, שהטעם לכך הוא משום דגשאר דבר זה של רפואת האצטומכא פסקה בחודש הזה מאז ירדת המן, דהנה פל החלשות והחלואים על פי הרב הם באים לאדם מן המאכלים שאינם לפי מוג האדם¹¹, והנה בחודש הזה התחיל המן לירד לבני ישראל במדבר בעת יציאתם ממצרים¹², ועל המן נאמר (תהלים עח כח) כי הוא אלקים אבירים, ודרשו חכמים (יומא עה:) מן הכתוב כי

מקורות וציונים

מועילים לרפואה]. וכתב החתם סופר (שם ד"ה כולה): היינו חודש אייר, והרמז פסוק 'כי אני יהוה רופאך' (שמות טו כו) ראשי תיבות איר בחד יו"ד, וא'ויבי ישוּבו ל'בושו ר'גע' (תהלים ו יא) הוא בשני יודיין, שהמזמור מדבר כשהיה דוד חולה ונתרפא, ע"כ. וראה עוד במהרש"א (ח"א יבמות סב: ד"ה מפני) לגבי תלמידי רבי עקיבא שמתו, שכתב: ואמר שמתו בין פסח לעצרת להורות שמתו בהשגחה, כי הוא הזמן ממוצע לבריאות וקרוב לרפואה, כדאמרינן בשבת כל שקייני טבא בין דיבחה לעצרתא.

יז. וכמו שכתב הרמב"ם (דעות פ"ד ה"טו): ורוב החלאים שבאים על האדם אינם אלא או מפני מאכלים רעים, או מפני שהוא ממלא בטנו ואוכל אכילה גסה אפילו ממאכלים טובים. הוא ששלמה אמר בחכמתו 'שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו' (משלי כא כג), כלומר שומר פיו מלאכול מאכל רע או מלשבו, ולשונו מלדבר אלא בצרכיו.

יח. כמו שנאמר בתחילת פרשת המן (שמות טז א) 'ויבוא כל עדת בני ישראל וגו' בחמשה עשר יום לחודש השני', והמן החל לרדת בששה עשר באייר, כמבואר במסכת שבת (י"ב) ובסדר עולם רבה (פ"ה).

שמנין שהצירוף הנ"ל - צירוף יהו"ו המאיר בחודש אייר, הוא היוצא מן הפסוק 'יתהלל המתהלל השכל וידוע', והוא מסוגל להשכלה וידעה כענין תפילין דרבינו חס, על כן שייך לחודש הזה צריאת ההרהור שהוא צמות ההשכלה, ועיין מה שכתבתי עוד במאמר צ' פסח שני ענין ו' מוסיף על ענין ראשון, וצענין הרהור כדבור דמי:

על פי הנ"ל מתבאר ענין ו' מוסיף על ענין ראשון וענין הרהור כדיבור דמי' ועיין מה שכתבתי עוד במאמר ב' פסח שני (אותיות ב-ג), לבאר את הענין שאמרו חכמים (פסחים ה. ועוד) שכל תיבה הפותחת באות ו' הרי הוא מוסיף בדבריו על הענין הראשון, היינו על הענין שקדם לו¹³, ועל פי הנ"ל יתבאר היטב ענין פסח שני, שהרי חודש אייר נוצר ונברא על ידי האות ו', וכיון שו' מוסיף על ענין ראשון, הרי חודש אייר מתווסף על ניסן, ולפיכך כל שלא הקריב את הפסח בניסן יכול להקריבו באייר, בפסח שני. ובצענין מה שאמרו חכמים (ברכות כ:) שהרהור קדבור דמי ומה שאדם מהרהר הרי הוא כאילו הוציאו כפה, גם כן יש לבארו על דרך זה,

בהם צדק בעולם ועין ימין בנפש וכו'. וההיקש על זה בשאר האותיות, באופן שעל ידי המלכת האותיות וצירופן וחקיקתן ועטרותיהם בראשיהם נברא כל היצור, נמצאו בבנין האדם באיבריו ובגידיו ועורקיו כל כ"ב האותיות, וכשהאדם נפטר מן העולם מתפרד אותו ברית וקשר הקושר בין האיברים, והיינו האותיות שבהם נברא, והאיברים מתחלקים כל אחד לבדו וחוזרים אל שרשם, ובכן וישוב העפר אל הארץ כשהיה. וכשהאדם מוליד הולד, מטביע בו סוד כ"ב אותיות המוטבעות בו מאביו כשהולידו, כדי לקשר איבריו ועורקיו, ע"כ. וראה עוד בפרדס רימונים (שער טו פ"ג).

יט. שם בפסחים דנה הגמרא לענין חול המועד שמתור במלאכה, שצריך ללמוד כן מ'ביום הראשון שבתן' (ויקרא כג לט), שמייתור ה' לומדים למעט שאר ימים, משום שלולא זה היינו לומדים מהו שבו'ביום השמיני שבתן' (שם) שו' מוסיף על ענין ראשון, דהיינו שבא להוסיף על הימים שלפניו, שגם בהם צריך לשבות. וכן הוא במקומות נוספים בש"ס.

יז. ראה כעין זה במסכת שבת (קמ"ג): כולוהו שקייני [משקין לרפואה] מדיבחה ועד עצרתא מעלו [מפסח ועד עצרת

ניתנה התורה, וירידת המן שהוא הכנה לתורה
היה תחילת ירידתו צאייר, והנה צריאת חודש אייר
היה על ידי אות ו' כמו שכתבתי לעיל מן ספר
יצירה, וצריאת חודש סיון היה על ידי אות ז'
כמצואר בספר יצירה (פ"ה מ"ו), והנה התורה
נסמכת לאוכלי המן שירד בחודש הזה, על כן
החודש הזה נקרא 'זיו', אות הז' נסמכת אל אות
, לרמז לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן:

לחם הנזלע צאיצרים, ולא היה צא מזה שום
חולי ושום מכאוב, נמלא בחודש הזה נתרפאו
כל החולאים, על כן נשאר טבע קיים בחודש
הזה סגולה לרפואה, עיין מה שכתבתי לקמן
סימן ה':

ד חודש אייר נקרא במקרא (מלכים א' ו' א) 'זיו',
הנה אמרו רז"ל (מכילתא מס' דויסע ב) לא
ניתנה תורה אלא לאוכלי המן, הנה בחודש סיון

ביאורי החסידות

נתנה תורה אלא לאוכלי המן, והנה בחודש סיון
נתנה התורה לישראל, וירידת המן שהוא הכנה
לתורה כ"א - לפי שניתנת היא רק לאוכלי המן, היה
תחילת ירידתו באייר. והנה צריאת חודש אייר היה
על ידי אות ו' כמו שכתבתי לעיל והבאתיו מן
ספר יצירה, וצריאת חודש סיון היה על ידי אות
ז' כמבאר גם כן בספר יצירה (פ"ה מ"ו). והנה
התורה נסמכת לאוכלי המן שירד בחודש הזה -
בחודש אייר, דהיינו שניתנה בחודש סיון הסמוכה לאייר
שבו החל לרדת המן, ועל כן החודש הזה - חודש
אייר נקרא 'זיו', שאות הז' נסמכת בו אלא אות ו',
לרמז כי לא נתנה תורה בסיון שנברא באות ז',
אלא לאוכלי המן שהחל לירד בחודש אייר, שנברא
באות ו':

המן היה לחם הנזלע ומתעכל באיברים, ולא
היה צא מזה שום חלי ושום מכאוב לבני ישראל
שאכלוהו, נמצא כי בחודש הזה שבו החל לרדת
המן נתרפאו כל החולאים, לפי שהיה המן מתעכל
ונבלע באיברים ולא מזיקם, ועל כן נשאר טבע
קיים בחודש הזה - חודש אייר סגולה לרפואה,
ועיין מה שכתבתי לקמן סימן ה' בענין חודש אייר
שהוא מסוגל לרפואה:

חודש אייר נקרא 'זיו' לרמז כי לא ניתנה התורה
אלא לאוכלי המן

ד חודש אייר נקרא במקרא (מלכים א' ו' א) 'זיו', ונראה
לבאר ענין קריאת חודש אייר בשם הזה, דהנה
אמרו רבותינו ז"ל (מכילתא בשלח מס' דויסע ב) כי לא

מקורות וציונים

מזונם ואחר כך אכלו, ואמרו השתא נפקתא מביה מלכא
אייתיבה [-עכשיו קיבלנו וניתן לנו מזוננו מבית המלך]. וראה
עוד בשל"ה (שער האותיות אות הקו"ף קדושת האכילה מספר עמק ברכה
סיב ד"ה הלא יזכור) שכתב: וביחוד הלומדים שהם פרושים יותר
משאר העם, מן הראוי שיהגו גם כן הפרישות הזה בעצמם,
לבליתי יתגאלו בפת בג התענוגים המותרים, כי אם אשר הוא
לקיום נפשם וגופם, הוא לבדו יעשה להם ולא יותר, כמו שנרמז
בפרשת המן כאמור. ולזה אמרו רבותינו ז"ל 'לא נתנה תורה
אלא לאוכלי המן', רצה בזה, שראוי לכל בעל תורה שיהיה
מאוכלי המן, כלומר שיהיה בעצמו הפרישות הכתוב באוכלי
המן, שהיה להם בכל יום די מחסורם לא פחות ולא יותר, והכל
במדה כדי חייהם.

כא. ראה בזוהר (תצוה קגג): ובגיני כך [-ועל כן], כד
יהב קודשא בריך הוא אורייתא לישראל [-כאשר נתן
הקדוש ברוך הוא את התורה לישראל], אטעים להו
מהוא נהמא עלאה דהוא אתר [-הטעים להם מהלחם
העליון של המקום ההוא], ומגו ההוא נהמא הוו ידעין
ומסתכלין ברזי דאורייתא למיהך באורח מישור [-ומתוך
הלחם ההוא היו יודעים ומסתכלים בסודות התורה ללכת
בדרך הישר]. ועיין שם עוד בארוכה במעלת המן שאכלו
ישראל במדבר.

יב. כן דרשו בגמרא (שם) בפסוק 'וימטר עליהם מן לאכול
ודגן שמים נתן למו, לחם אבירים אכל איש, צידה שלח
להם לשובע' (תהלים עח כד-כה), 'אבירים' זהו לחם שנבלע
במאותם וארבעים ושמונה אברים. ופירש רש"י (ד"ה נבלע)
שאינו יוצא מהמעיים, וכתב בספר באר מים חיים (פר' עקב
ד"ה המאכילך): ואמנם כי אם היית אוכל שם הלחם שהוא
מעורב בגשמית ותאוה, ודאי לא היית יכול להכניע הקליפה
שמה ולהגביר הקדושה, אחרי שהיית מתאוה אליה בתאוה
הגשמית, ועל כן האכילך מן לחם אבירים שמעלני אית
ליה ומפקני לית ליה כמאמר חז"ל (שם), כי ידוע מכוונת
הרב ז"ל [בכוונת יפנה שקודם התפילה] כי הצואה באדם
היא ממונתה האכילה, שנתבררה הקדושה מהם והפסולת
יוצאין ונחדין למטה וכו'. אבל במן לא היה זה, כי היה
כולו קודש, ואין אחיזה לקליפה בו ולא היה בו בחינת
תאוה גשמית.

ב. ראה מה שכתב באגרא דכלה (פר' עקב ד"ה המאכילך): הנה
אמרו רבותינו ז"ל 'לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן', הכוונה
דמקבלי התורה צריכין לידע אשר כל השתדלותם בעסקי
העולם לא יגרעו ולא יוסיפו, רק נפקתא מביה מלכא יתייבה,
ואמרו בזוהר (מקץ קצט): כשאפילו היו מקריבין תכא למיכל
[-אפילו כשהיה מאכלם קרוב ומונח לפנייהם], היו מתפללין על

ה נקרא זה החודש 'אייר'. אמרו דורשי רשומות שהוא ראשי תיבות אברהם יצחק יעקב רחל, הם ארבע רגלי המרכבה. ואפשר, להיות החודש הזה הכנה לתורה, והכנה לתורה היא על ידי המדות, על כן מעשה אבות קדמה בתורה אל

המלוות, כי צמעשי אבות מצוהרים המדות, על כן מנהג ישראל ללמוד מסכת אבות צימים ההם, וכפי דרכנו נקראת מסכתא זו אבות מפני שכל המדות ומסידות המצוהר צמסכת זו הכל נלמד ממעשי אבות, כאשר הוא צמחוצים אללנו.

ביאורי החסידות

- כיון שהחודש הזה הוא הקנה לתורה שניתנה בחודש סיון, והקנה לתורה היא על ידי המדות הטובות. שהיה על כן מעשה האבות קדמה בתורה בספר בראשית אל המצות שנאמרו אחרי כן מחומש שמות ואילך, פי במעשי האבות מבארים המדות הטובות אשר הן קודמות לתורה. ועל פן מנהג ישראל ללמוד מסכת אבות פנימים ההם - בימי חודש אייר הקודמים לחג השבועות שניתנה בו התורה. ועל דרך זה מוכן גם למה נקראת מסכת זו 'אבות', וקפי דקפנו שביארנו במקום אחר (דברים נחמדים אבות פ"א מ"א ד"ה קרא) שנקראת מסכתא זו אבות מפני שקל המדות והסידות המבאיר במסכת זו הכל נלמד ממעשי האבות, כאשר הוא בפתחיים אצלנו.

'אייר' ראשי תיבות אברהם יצחק יעקב רחל שהם ארבע רגלי המרכבה
ה נקרא זה החודש בשם 'אייר'. ואמרו דורשי רשומות שהוא ראשי תיבות של אברהם יצחק יעקב רחל, אשר הם ארבע רגלי המרכבה. לפי שמידותיהם של ארבע רגלי המרכבה הם חסד, גבורה, תפארת ומלכות, ובחינותיהן כבחינת האבות ורחל, אברהם בחינתו חסד, יצחק בחינתו גבורה, יעקב בחינתו תפארת, ורחל בחינתה מלכות, ויש להבין מה ענין ושייכות יש לאברהם יצחק יעקב ורחל לחודש זה, שעל כן הוא נקרא על שמם.
ההכנה לתורה בחודש אייר היא על ידי המדות הטובות
ואפשר לבאר שייכות האבות ורחל לחודש אייר, להיות

מקורות וציונים

ועדיין היה חסר רגל רביעי[כי מן הבאר ההוא ישקו העדרים' (בראשית כט ב), הוה ליה למימר ישקו רועי העדרים, אבל חסר 'רועי' כי לא נתגלה עדיין המרכבה לרגל רביעי בעולם, והשתדל יעקב לישא את רחל, הבן. אברהם יצחק יעקב [דו"ד] בגימטריא מרכבה שלימה, עיין במגלה עמוקות (ויצא ד"ה מזמור ק"מ).
ג. ואין זה סותר את מה שאמרו בכל מקום שהרגל הרביעי הוא דוד, לפי שבחינתם של דוד ורחל היא בחינת המלכות, שהוא הרגל הרביעי במרכבה, ולעיתים אמר שרחל היא הרגל הרביעי במרכבה ולעיתים אמר שהוא דוד, לפי שבחינת שניהם היא המלכות.
ד. כמו שאמרו (אבות פ"ג מ"ז) אם אין דרך ארץ אין תורה. וראה שערי קדושה (ח"א שער ב) שמבאר בהרחבה שכשיש לאדם מדות רעות זה מונעו מלקיים את התורה והמצוות. וראה עוד מה שכתב בזה החיד"א (חדרי בטן פ"י שמיני אות א): בתחילת הקיץ נוהגים ברפואות ליקח סם המשלשל להריק העיפוש ולהקיז להוציא הדם האשוי וליקח סמים המזככים הדם ולרעות בגנים וכיוצא מיני תענוגים, וכה יעשו לחולי הנפש לשלשל ולהריק כל עיפוש הזוהמות ממדות רעות ולהקיז מכמה דעות רעות ולהרחיב הלב באהבת ה' והגיון תורתו מאירת עינים.
ה. ראה מה שכתב במאמרי ניסן (מאמר ד דרוש ו) וזה לשונו: וניתן השכל במרומים רבים, הוא הדעת הניתן באדם, לשפוט בדעתו ובצדק באיזה מן המדה ישתמש בכל זמן ועידן על פי התורה ברב או במעט, ומאיה מהן יתרחק בזמן, הדברים הללו רחבים מני ים וזה כל האדם, על כן מעשי אבות קדמו לנו בתורה לביאור המצוות, כי המשכיל יתבונן במעשיהם ילמוד דעת המדות, הבן הדבר כי להם משפט הבכורה.
ו. וזה לשונו שם: קרא התנא בשם למסכת זו אבות, דהנה מסכתא הזו אינה מיוסדת על מצוה פרטיית בתורה, רק על

כ. כמובא במגלה עמוקות (ואתחנן אופן קכא): וזה סוד שכותרתן בגיטין חודש 'אייר' מלא בב' יודין, שכן הוא נוטריקון אברהם יצחק יעקב רחל, ובזה המרכבה שלמה, ע"כ. וכן הביא ראשי תיבות אלו בדין (מאמר ז אות יב), והביאו קהלת יעקב (ערך אייר), וכן כתב בבית שמואל (הענין סי' קכו ס"ק ט). וראה עוד במאורי אור (מערכת א' אות פד): אייר ראשי תיבות אברהם יצחק יעקב רחל, מרכבה שלימה, ולכן נקרא חודש זה והארה. וביאור ענין האבות שהם המרכבה, ראה בשערי אורה (הקדמה): ולפי שה' יתברך רצה לזכותינו, ברא בגוף האדם כמה אברים נסתרים ונגלים בדמיון סימן למעשה מרכבה, ואילו יזכה אדם לטהר אבר מאבריו יהיה אותו אבר כדמיון כסא לאותו דבר עליון הפנימי הנקרא בשם זה, אם עין עין, אם יד יד, וכן לכל השאר. כיצד, כגון שנוהר ונשמר אדם אחד במראה עיניו שלא יביט ולא יסתכל בדבר ערוה ולא בשאר כל דבר של גנאי, אלא בכל דבר שהוא קדושת ה' ועבודתו, אז אותה עין נעשית כמו כסא לאותו דבר הנקרא למעלה עין, וכן היד והרגל ושאר כל האברים, ועל זה אמרו חז"ל (ב"ר מזו) 'האבות הם המרכבה', ולא אמרו כל אחד מהאבות הוא המרכבה, אלא האבות, כיצד, אברהם אבינו עליו השלום לקח בטהרה צד ימין וירש ימין של מעלה, שהוא מדת החסד, ועל זה נאמר 'ויסע אברם הלך ונסוע הנגבה' (בראשית יב ט), יצחק לקח בטהרה מדת צד שמאל, שהוא הפחד, ועל זה נאמר 'וישבע יעקב בפחד אביו יצחק' (שם לא ג), ויעקב לקח בטהרה צד קו האמצעי, ועל זה נאמר 'ויעקב איש תם יושב אהלים' (שם כה כז), בין אהל אברהם ובין אהל יצחק, נמצאו שלשת האבות כסא למרכבה, ועל דרך זה הושב הדבר על בוריו ויוצר על מכונו. וראה עוד מה שכתב רבינו במאמרי השבתות (מאמר ח אות יח): 'הנה שם שלשה עדרי צאן רובצים עליה [ג' עדרי צאן עיין בזוהר רמזותם לג' אבות חג"ת,